

literary language, history of Ukrainian language, Ukrainian dialectology, culture speech, style of Ukrainian language, linguistic analysis of the text.

Key words: the system of exercises, the types of exercises, the bank of tasks, the professional competencies.

Стаття надійшла до редакції 03.08.2016 р.

Прийнято до друку 30.09.2016 р.

Рецензент – д.п.н., проф. Прошкін В. В.

УДК 378:338.22:364.4

М. В. Стрельніков

ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ І РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАГІСТРАНТІВ З БІЗНЕС-АДМІНІСТРУВАННЯ

Важливим завданням сучасної вищої школи є оновлення змісту навчання, впровадження інноваційних технологій навчання, забезпечення якості випускників на основі компетентнісного підходу. У цих умовах підвищення якості підприємницької компетентності магістрантів з бізнес-адміністрування залежить від обґрунтування і застосування інноваційних технологій навчання, які забезпечують конкурентоздатність і компетентність майбутніх фахівців.

Особливу соціальну цінність становить підготовка майбутніх підприємців, у тому числі магістрантів з бізнес-адміністрування, до підприємництва.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми показує, що значна увага приділяється проблемам професійної підготовки фахівців економічного профілю, зокрема, таким аспектам: розробка змісту вищої економічної освіти (Л. Каніщенко); організація професійного навчання бакалаврів з економіки (К. Беркита, Є. Калицький, В. Стрельніков); створення організаційно-педагогічних умов навчання фахівців комерційного профілю (О. Куклін, Й. Бринкель); особливості психолого-педагогічної підготовки економістів в університетах (Г. Ковальчук, В. Козаков); формування комунікативних умінь майбутніх економістів (Н. Бутенко, Н. Стагінова, Т. Шепеленко); підготовка старшокласників до підприємницької діяльності (Н. Побірченко); система застосування інформаційних технологій у професійній підготовці майбутніх економістів у вищих навчальних закладах (Т. Поясок).

Проблема впровадження інноваційних технологій навчання в економічній освіті є пріоритетною серед психолого-педагогічних досліджень, детально розроблено її методологічні аспекти (І. Дичківська,

А. Нісімчук, Н. Ничкало, О. Падалка, С. Сисоєва, О. Шпак та ін.), але недостатньо розроблено питання впровадження технологій навчання підприємництва майбутніх магістрантів з бізнес-адміністрування зокрема.

Виходячи з цього, метою даної статті є дослідження суті підприємництва й підприємницької компетентності та пошук ефективних технологій навчання і розвитку підприємницької компетентності майбутніх магістрантів з бізнес-адміністрування підприємству, що сприятиме подальшому його поширенню в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження розпочнемо з розгляду понять «підприємство», «компетентність», «підприємницька компетентність». Стосовно понять «компетентність» і «компетентнісний підхід», вони детально розглянуті в сучасній науці Н. Бібік, С. Вишняківською, С. Гончаренком, І. Зязюном, О. Локшиною, Н. Побірченко [2], О. Пошетун [3], О. Семенов, В. Стрельниковим [5], Ю. Татуром, А. Хуторським та іншими вченими.

Проведений аналіз понять «підприємство» та «компетентність» у сучасній науці, узагальнення отриманих результатів дозволило дати таке трактування терміну «підприємницька компетентність»: сукупність особистих і ділових якостей, навичок, знань, певної моделі поведінки, володіння якими допомагає успішно вирішувати різні бізнес-завдання і досягати високих результатів діяльності.

Для ефективного формування підприємницької компетентності недостатньо знати, чим вона є, необхідно зрозуміти її структуру. Для виділення можливих структурних компонентів підприємницької компетентності, наведемо аналіз поняття «підприємство» на основі поглядів на це явище деяких вчених, зокрема, Ж. Бодо: підприємець – особа, яка несе відповідальність за власну справу; той, хто планує, контролює, організовує і володіє підприємством; Френсіс Уокер: слід розрізняти тих, хто надає капітал і отримує за це відсотки, і тих, хто отримує прибуток завдяки своїм організаторським здібностям; Йозеф Шумпетер: підприємець – новатор, який розробляє нові технології; Девід Маклелланд: підприємець – енергійна людина, яка діє в умовах помірної ризику; Пітер Друкер: підприємець – людина, яка використовує будь-яку можливість з максимальною вигодою; Альберто Шапіро: підприємець – людина, яка виявляє ініціативу, організуючий соціально-економічні механізми; діючи в умовах ризику, вона несе повну відповідальність за можливу невдачу; Роберто Хизрич: підприємство – процес створення чогось нового, що володіє вартістю, а підприємець – людина, яка витрачає на це весь необхідний час і сили, бере на себе весь фінансовий, психологічний і соціальний ризик, отримуючи в нагороду гроші і задоволення досягнутим; Тюнен: підприємець є «винахідником і дослідником у своїй галузі», «претендентом на залишковий (після компенсації витрат виробництва і виплати податків) ризикований і непередбачуваний дохід», який не завжди здійснює інновації; Фрідріх фон Хайек: сутність підприємства – пошук і вивчення нових

економічних можливостей, характеристика поведінки, а не вид діяльності; Ж. Сей підприємець – особа, яка з'єднує і комбінує фактори виробництва з метою досягнення максимального соціально-економічного ефекту; К. Веспер: підприємця по-різному бачать економіст, психолог, інші підприємці й політики; Гіффорд Піншот: інтрапренер – це антрепренер, який діє в умовах вже існуючого підприємства, на відміну від власне антрепренера – підприємця, який створює нове підприємство [4, с. 13–15]. Річард Кантільйон: підприємець – людина, яка діє в умовах ризику [6, с. 15].

Визначення поняття «підприємництво» вітчизняних дослідників, які поширюються в економічній та юридичній літературі, суттєво відрізняються: у деяких науковців на перший план при визначенні поняття «підприємництво» виходить прагнення отримати прибуток (В. Бобров, А. Крутик, А. Піменова); у інших інноваційний та нестандартний підхід до вирішення справ (С. Дзюбик, О. Ривак, В. Мединський, Л. Шаршукова); у третіх ризиковий характер підприємницької діяльності (В. Мельничук, В. Онищенко) [1].

У загальному вигляді характерні риси підприємця можуть виглядати наступним чином: готовність ризикувати; надія на успіх і страх невдачі; наполегливість; гнучкість; енергійність; яскраво виражене почуття особистої відповідальності; впевненість в собі; хороша база знань і здатність до навчання; здатність переконувати; хороші здібності до комунікації; здатність до управління; ініціативність; здатність тверезо мислити в будь-яких ситуаціях; величезне бажання досягати мети.

На основі вищеподаного аналізу можна виділити найбільш характерні ознаки підприємництва, які розкривають його сутність і скласти загальне визначення підприємця: «підприємець – новатор, здатний брати на себе відповідальність і здійснювати ініціативну самостійну діяльність в умовах ризику з метою отримання прибутку на основі поєднання особистої вигоди та громадської користі».

Дослідження показало, що професійні компетенції у сфері підприємництва найкраще формуються в інтерактивних технологіях навчання (дослідницьких технологіях навчання; технологіях проектного навчання та проективної освіти, поширених у країнах Європи і США). Ці технології навчання, на відміну від домінуючої нині лекційно-семінарської системи підготовки магістрантів з бізнес-адміністрування, перетворюють студента в активного суб'єкта навчання, дослідника. Їх називають технологіями четвертого покоління. Технології попередніх трьох поколінь вважаються дидактоцентричними і відрізняються за суб'єктністю студента.

Розвиток підприємницької компетентності магістрантів з бізнес-адміністрування доцільно будувати за європейським і американським варіантами *проектного навчання*. Суть першого подамо у вигляді етапів роботи студента над проектом: 1) постановка мети: виявлення проблеми, протиріч; формулювання завдань; 2) обговорення можливих варіантів

дослідження, порівняння передбачуваних стратегій, вибір способів; 3) самоосвіта й актуалізація знань за консультативної допомоги викладача; 4) планування ходу діяльності, розподіл обов'язків; 5) дослідження: вирішення окремих завдань, компонування; 6) узагальнення результатів і висновки; 7) аналіз успіхів і помилок; 8) корекція і перехід до нового проекту.

Проект є індивідуальним, але він може бути й результатом скоординованих дій групи студентів. Функція викладача – допомогти студентам у пошуку інформації, заохотити їх, координація процесу, забезпечення зворотного зв'язку з роботою студентів над проектом.

В американському варіанті алгоритм технології та структура діяльності студента і викладача мають схожий вигляд: перший етап – підготовка проекту: визначаються тема і мета, студенти обговорюють предмет дослідження з викладачем, одержують консультації, формулюють мету, а викладач розкриває перспективи дослідження, мотивує, консультує; другий етап – планування: визначаються джерела інформації, способи збору й аналізу інформації, форми звіту, критерії оцінювання результатів і процесу, розподіл ролей (дослідник, секретар, редактор, доповідач, референт, експерт тощо); студенти виробляють план дій, формулюють завдання дослідження, а викладач коректує, пропонує ідеї, допомагає прогнозувати результат; третій етап – дослідження: підбір інформації, вирішення поставлених завдань здійснюють студенти з використанням відповідного інструментарію (інтерв'ю, опитування, спостереження, експеримент, робота з довідковою літературою); четвертий етап – узагальнення результатів дослідження: студенти аналізують інформацію, структурують її, формулюють висновки; п'ятий етап – звіт-подання результатів: студенти звітують у формі усної доповіді, співдоповідей, рефератів, курсових робіт, стендового матеріалу, письмових звітів, брошур тощо, а викладач на рівних зі студентами слухає, ставить запитання, коректує; шостий етап – завершальний, – оцінювання результатів і процесу: студенти визначають рейтинг учасників проекту, проводять самооцінку, а викладач оцінює їх роботу, мотивує майбутні дослідження магістрантів з бізнес-адміністрування у сфері розвитку їхньої підприємницької компетентності.

Проекти, спрямовані на розвиток підприємницької компетентності, мають відповідати основним вимогам методу проектів: 1) наявність значимої для майбутнього магістра бізнес-адміністрування проблеми в дослідницькому і творчому плані, вирішення якої вимагає інтегрованих знань і дослідницького пошуку; 2) практична, теоретична, пізнавальна значимість передбачуваних результатів; 3) самостійна (групова, парна, індивідуальна) діяльність студентів; 4) структурування змістовної частини проекту; 5) використання дослідницьких методів; 6) використання під час спільних досліджень методів «мозкової атаки», «круглого столу», статистичних методів, творчих звітів тощо.

Незважаючи на великі можливості, проектне навчання не може у сучасних умовах інформаційно-технологічної революції виконати основне соціальне замовлення підготовки магістрантів з бізнес-адміністрування до підприємництва. Це вимагало від нас переосмислення парадигми підготовки магістрантів з бізнес-адміністрування до підприємництва, відмови від адаптивно-дисциплінарної моделі засвоєння педагогічних знань на користь моделі особистісно-центрованої, проективної освіти. Оскільки студент не лише одержує професію, а й сам «конструює» себе у майбутній професії магістра бізнес-адміністрування, нашу увагу привернули можливості проективної освіти, яка розглядалася дослідниками досить широко – як галузь соціального життя, в якій створені умови, необхідні для проектування напруму його життєдіяльності.

Застосування принципів проективної освіти показало, що, коли освіта є засобом реалізації студентом власного проекту підприємництва, радикально змінювалася і роль викладача. Від авторитарної моделі передачі «абсолютних істин» він переходив до викладання як способу залучення студента до цінностей і технологій добування особистісно-значимих знань, які сприяли породженню образу підприємництва і реалізації життєвого проекту.

У цілому, розвиток підприємницької компетентності магістрантів з бізнес-адміністрування передбачав такі види проектування: професійне, при якому система координат задається професією, з якою студент пов'язує своє життя (освіта в цьому випадку є засобом набуття компетентності у сфері підприємництва); біографічне, що передбачає визначення життєвих цілей, цінностей і етапів їх досягнення (освіта – засіб досягнення соціального статусу); концептуальне, що передбачає створення наукового проекту, задуму, ідеї щодо підприємництва, з реалізацією яких пов'язувалося життя студента (освіта безпосередньо сприяла створенню нових понять, концепцій і знань, ставала продуктивним видом соціальної діяльності).

Розвиток творчості студента неможливий без надання йому свободи, а саме: права на формування свого власного індивідуального плану підготовки до підприємництва; права вибору форми навчання (групової, індивідуальної, за зручним розкладом тощо); права скорочувати чи продовжувати (у межах допустимого) процес навчання з окремих дисциплін і складати екзамени за індивідуальним графіком, екстерном; права включатися у процес навчання в будь-який час протягом семестру тощо.

Для розвитку підприємницької компетентності магістрантів з бізнес-адміністрування великі можливості мають технології *дослідницького навчання*, сутність яких полягає у тому, щоб побудувати навчальне пізнання як систему завдань і розробити алгоритм дії студента у сфері підприємництва. Вони мають на меті, по-перше, допомогти студенту усвідомити проблемність пропонованих завдань підготовки до

підприємництва (зробити проблемність наочною), по-друге, вирішення проблемних ситуацій зробити значимим для нього, по-третє, навчити його бачити й аналізувати проблемні ситуації підприємництва, виділяти проблеми.

Основну характеристику дослідницького навчання ми вбачали у створенні студентами освітніх продуктів із підприємництва, а також побудова індивідуальних траєкторій навчання. Освітня продукція була, по-перше, матеріалізованими результатами діяльності студента у вигляді текстів, таблиць, схем, малюнків, комп'ютерних презентацій; по-друге, зміною в рівнях розвитку підприємницької компетентності магістрантів з бізнес-адміністрування.

Творча самореалізація студента під час підготовки до підприємництва здійснювалася за допомогою трьох пов'язаних цілей: створення освітньої продукції; засвоєння базового змісту через співставлення з досягнутими власними результатами; побудові індивідуальної освітньої траєкторії. Суб'єкт освіти взаємодіяв із об'єктом пізнання за допомогою трьох основних видів діяльності: 1) пізнання професії бізнес-адміністрування і себе в ній; 2) створення особистісного продукту освіти як еквівалента зростанню підготовленості до підприємництва; 3) самоорганізації пізнання й творення.

Дослідницьке навчання використовувалося як своєрідний прообраз майбутнього підприємництва і тому передбачало наявність основних типів професійної діяльності уданій сфері та багатоманітність її результатів. Студенти, створюючи індивідуальні освітні продукти пізнання підприємництва, моделювали на рівні свого розвитку аналогічні явища «великої» науки чи власної діяльності як підприємців.

Таким чином, розвиток підприємницької компетентності магістрантів з бізнес-адміністрування може здійснюватися в руслі проектного навчання, проективної освіти та дослідницьких технологій навчання. Ці технології навчання дали змогу розвинути професійні компетенції, соціальну активність і лідерські якості, що підтвердили дані підсумкової діагностики. Тому підготовку майбутніх магістрантів з бізнес-адміністрування до соціального підприємництва надалі маємо будувати як алгоритм дій суб'єктів навчання, що гарантує досягнення результату.

Перспективи подальших розробок у обраному напрямку полягають у подальшому пошуку найефективніших технологій навчання і практичної підготовки майбутніх магістрантів з бізнес-адміністрування до підприємництва.

Список використаної літератури

1. **Лазур П. Ю.** Історична еволюція феномена підприємництва та його науково-економічні інтерпретації / П. Ю. Лазур // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/chem_biol/nvnlitu/16_6/285_Lazur_16_6.pdf

2. **Побірченко Н. С.** Компетентнісний підхід у вищій школі : теоретичний аспект : [текст] / Н. С. Побірченко // Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://advancedscience.org/2011/2/2011-01-02-083.pdf>
3. **Пометун О.** Дискусія українських педагогів навколо питань запровадження компетентнісного підходу в українській освіті / О. Пометун // Компетентнісний підхід у сучасній освіті : світовий досвід та українські перспективи / [під заг. ред. О. В. Овчарук]. – К. : «К.І.С.», 2004. – 112 с.
4. **Предпринимательство: учебник** / А. И. Муравьев, А. М. Игнатьев, А. Б. Крутик. – СПб. : Лань, 2001. – 696 с.
5. **Стрельников В. Ю.** Модель професійної компетентності викладача вищої школи / В. Ю. Стрельников // Наукові записки ПОШПО: Моделі ключових та професійних компетентностей педагогічного працівника. – Випуск 2. – Полтава : ПОШПО, 2012. – 180 с. – С. 25–33.
6. **Хизрич Р.** Предпринимательство или как завести собственное дело и добиться успеха / Р. Хизрич, М. Питерс. – М. : Прогресс-Универс, 1993. – Вып. : Предприниматель и предпринимательство. – 166 с.

Стрельников М. В. Технології навчання і розвитку підприємницької компетентності магістрантів з бізнес-адміністрування

У статті розкрита проблема навчання майбутніх магістрантів з бізнес-адміністрування підприємству і розвитку їхньої підприємницької компетентності, подані групи технологій навчання, що найефективніше формують у магістрів компетентність у сфері соціального підприємництва. Це технології четвертого покоління: дослідницькі технології навчання, технології проектного навчання та проективної освіти, поширені у країнах Європи і США.

Ключові слова: підприємництво, компетентність, підприємницька компетентність, інтерактивні технології навчання, магістрант з бізнес-адміністрування.

Стрельников М. В. Технологии обучения и развития предпринимательской компетентности магистрантов по бизнес-администрированию

В статье раскрыта проблема обучения будущих магистрантов по бизнес-администрированию предпринимательству и развитию их предпринимательской компетентности, представлены группы технологий обучения, эффективно формируют у магистров компетентность в сфере социального предпринимательства. Это технологии четвертого поколения: исследовательские технологии обучения, технологии проектного обучения и проективной образования, распространены в странах Европы и США.

Ключевые слова: предпринимательство, компетентность, предпринимательская компетентность, интерактивные технологии обучения, магистрант по бизнес-администрированию.

Strelnikov M. Training and Development Technologies of Entrepreneurial Competence of Masters in Business Administration

The article deals with the problem of training for Master of Business Administration entrepreneurship; there are groups of learning technologies that effectively form the Masters competence in entrepreneurship field.

Entrepreneurship is considered as the economic activity based on a self-supporting basis. It deals with the production of significant product or service using innovative solutions that transform the public service or economic mechanisms of its implementation for the public.

It is noted that Skoll Foundation offered the phrase: entrepreneurs – agents of society changes, creators of innovations that break the status quo and change the world for better.

The author showed that the general cultural and professional competence in the field of entrepreneurship forms best with the interactive technologies of teaching (learning technology research, projecting technology learning, projective education common for Europe and the US). These educational technologies, in contrast to the dominant lecture-seminar system for Master of Business Administration, make the student active participant in learning, researcher.

Key words: entrepreneurship, competence, business competence, interactive learning technologies, Master of Business Administration.

Стаття надійшла до редакції 17.08.2016 р.

Прийнято до друку 30.09.2016 р.

Рецензент – д.п.н., проф. Харченко С. Я.